

Slutna sektorns seger över den öppna

■ Kolumn

Lars
Jonung

För snart ett år sedan - söndagen den 14 september 2003 - gick det svenska folket till valurnorna för att bestämma Sveriges framtida växelkursystem. Väljarna avgjorde om den inhemska valutan, kronan, skulle få fortleva eller ersättas med den gemensamma europeiska valutan, euron.

Utfallet blev entydigt. Nej till euron segrade med 56 procent av rösterna mot 42 procent för ja. Men totalsiffrorna döljer slående skillnader mellan olika grupper av väljare enligt den väljarundersökning som genomfördes på valdagen: Nejsidan fann sitt starkaste stöd hos låginkomsttagare, anställda i stat och kommun, lågutbildade, LO-medlemmar, kvinnor och på landsbygden. Ja-väljarna fanns främst bland höginkomsttagare, privatanställda, högutbildade, egenföretagare, Saco-medlemmar, män och i städerna.

HUR SKALL DESSA mönster bäst förklaras? Något ordentligt svar gavs inte under valvakan i televisionen, och inte heller i kommentarerna efter valet. Synd är detta. Det finns nämligen en ekonomisk teori vars syfte är att förklara hur olika väljare lägger sina röster i ett val som euroomröstningen för ett år sedan - nämligen ett val mellan en helt rörlig och en helt fast växelkurs.

Låt mig belysa folkomröstningen utifrån denna teori för valutasystemets politiska ekonomi, ursprungligen utvecklad av amerikanska ekonomer och statsvetare. Den ger ett spännande perspektiv inte bara på gårdagens val mellan kronan och euron utan även på vår framtida valutapolitik.

Som i alla ekonomiska modeller förutsätts medborgarna styras av sitt egenintresse - även när det som här gäller politiskt beteende. I valet mellan fast och rörlig växelkurs lägger den enskilde väljaren sin röst på det alternativ som uppfattas som det mer fördelaktiga för henne eller honom. Därmed hamnar fördelningen av vinster och förluster av olika växelkursystem i centrum.

VEM VINNER DÅ på ett valutasystem byggt på fast respektive rörlig växelkurs? Enligt teorin gynnar en fast växelkurs i första hand de väljare som är beroende av eller orienterade mot den internationella ekonomin. De har mer att vinna på de effektivitetsvinster som en fast växelkurs skapar, nämligen ökningen i internationell handel, i kapitalflöden och i internationaliseringen av arbetsmarknaden.

Var finns dessa väljare? Jo, främst inom näringslivet, i synnerhet inom export- och importsektorn, samt bland högutbildade och höginkomsttagare. Dessa grupper kan mer direkt än andra ta del av vinsterna av en fast växelkurs, det vill säga av ett medlemskap i en valutaunion. Samtidigt behöver de inte frukta de negativa störningar som kan uppstå via internationell handel i lika stor utsträckning som låginkomsttagare och lågutbildade. Utbildning och goda inkomster ger i sig ett gott skydd.

Och vem vinner på en egen valuta med rörlig växelkurs? I första hand de grupper som gynnas av en självständig penningpolitik. För dem utgör en rörlig växelkurs ett medel, en försäkringsmekanism, för att skydda sina inkomster och sin politiska ställning vid ekonomiska svårigheter.

Stödet för rörlig växelkurs bör därför vara som starkast bland låginkomsttagare och lågutbildade. De ser värdet av en rörlig växelkurs som "offentlig" försäkring i större utsträckning än höginkomsttagare och högutbildade. Vidare bör vi räkna med att väljare med koppling till den offentliga sektorn, antingen som anställda eller som mottagare av bidrag eller transfereringar, föredrar en rörlig växelkurs för att värna om sitt politiska inflytande.

HUR VÅL STÄMMER dessa förutsägelser med det faktiska utfallet i euroomröstningen? Det är bara att konstatera att de röstmönster som avslöjades i valdagens väljarundersökning ligger helt i linje med vad vi kunde vänta oss enligt teorin.

Slutsatsen förstärks av andra observationer. Nejsidan var som starkast i kommuner med hög andel arbetslösa, sjukskrivna och förtidspensionerade. Med ett högt bidragsberoende följde en fruktan att euron var ett hot mot stödet från staten - mot "välfärden". Ett markant undantag är jasegern i Haparandra, en kommun där effektivitetsvinsterna med euron dominerade. En stark internationell orientering gav stöd till euron. Väljare födda i Europa och väljare som reste flitigt i euro-området var benägna att rösta ja.

Växelkursens politiska ekonomi ger oss således ett fruktbarande instrument för att analysera euroomröstningen. Tyvärr har den inte uppmärksamats i eftervalsdiskussionen, vilket bidragit till det massmediala genomslaget för den populistiska tolkningen "att det var folket som besegrade eliten" i folkomröstningen. Om vi skall döma efter teorin var det inte folket som besegrade eliten. Det var den slutna ekonomins särintresse som besegrade den öppnas.

NATURLIGTVIS KAN inte eurovalet till fullo förklaras enbart med växelkursens politiska ekonomi - som fallet är med all teori kan den bara fånga en del av verkligheten. Véljarna drevs av andra faktorer än ekonomiska, såsom synen på EU, på "Bryssel" och på demokratin. Men teorin är tillräckligt kraftfull för att den bör stå i centrum när nu eurovalet firas på sin ettårsdag. Här finns ett gyllene tillfälle att förnya den teorilösa tabellövningen i svensk valanalys.

Vad säger då denna teori om kronans framtid? Den betonar att strukturen på den svenska ekonomin kommer vara en viktig bestämningsfaktor. Ju fler som är knutna till den öppna ekonomin, ju fler som ser vinster med det internationella utbytet, desto starkare blir stödet för euron. Å andra sidan, ju fler som är beroende av den offentliga sektorn och dess bidrag, ju fler som känner sig stå utanför tillväxten, strukturomvandlingen och marknadsekonomin, desto kraftigare stöd för en självständig krona.

Denna spänning mellan den öppna och slutna sektorn kommer att återfinnas inom många områden inom svensk politik i framtiden - inte bara när det gäller valet mellan euron och kronan.

Lars Jonung är professor i nationalekonomi, verksam som forskare vid EU-kommissionen samt fristående kolumnist i Dagens Nyheter